

ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СФЕРИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИTHE UNIFIED NATIONAL CIVIL PROTECTION SYSTEM
AS AN INTEGRAL PART OF UKRAINE'S STATE SECURITY

У статті розглянуто єдину державну систему цивільного захисту як елемент сфери державної безпеки. Метою дослідження ставилося визначити сутність структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями єдиної державної системи цивільного захисту як складової частини сфери національної безпеки України.

Проведено аналіз попередніх наукових досліджень щодо побудови безпекових організаційно-функціональних структур і механізмів, що забезпечують їх функціонування. Виявлено відсутність єдиної наукової думки щодо проблемних питань сутності структурно-функціонального зв'язку між функціями й завданнями єдиної державної системи цивільного захисту в безпековій сфері.

Запропоновано уточнене трактування поняття «державна безпека» як стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів, що визначається спроможностями держави протидіяти реальним і потенційним загрозам невоєнного характеру.

Визначено показники захищеності держави – реальні та потенційні загрози, узагальнений показник захищеності – спроможності держави протистояти реальним і потенційним загрозам, критерій спроможностей держави щодо досягнення прийняттого стану захищеності – умова, коли кількість реальних загроз, яким вона здатна протидіяти, перевищує кількість потенційних. Сформульовано авторські математичні залежності визначення показників захищеності держави та критерій її спроможностей щодо досягнення прийняттого стану захищеності.

Установлено, що потрібно на законодавчому рівні – узгодження положень про безпекові структури різних силових відомств, на організаційному – уніфікація сценаріїв щодо спільних дій, на структурно-функціональному – узгодження функцій і завдань підрозділів сектору безпеки та оборони.

Визначено сутність структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями єдиної державної системи цивільного захисту за режимами її функціонування, що характеризує спроможності зазначеної системи у сфері державної безпеки.

Запропоновано визначити комплексне завдання єдиної державної системи цивільного захисту щодо реагування на надзвичайні й кризові ситуації, що реалізується функцією реагування.

Ключові слова: сфера державної безпеки, надзвичайні та кризові ситуації, державне

управління, спроможності, стан захищеності, структурно-функціональний зв'язок.

The paper considers the Unified national system of civil protection as a part of the area of state security. The purpose of the study was to determine the nature of the structural and functional relationship between the functions and tasks of the Unified national system of civil protection as an integral part of Ukraine's state security.

Previous research related to the issues of designing the organizational and functional security structures and mechanisms that make them operational were reviewed. It was found that there is a lack of scientific consensus on the issues concerning the nature of the structural and functional relationship between the functions and tasks of the Unified national system of civil protection in the security area.

The concept of "state security" was clarified, which is viewed as protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other vital national interests and which is determined by the capacity of the state to deal with real and potential non-military threats.

Indicators of state vulnerability showing real and potential threats along with the generalized indicator of national security showing the state capacity to counteract real and potential threats are given. A criterion of the state capacity to achieve an acceptable level of security is introduced as the condition in which the number of actual threats it is able to address exceeds the number of potential threats. Author's mathematical dependencies for the definition of the national vulnerability indicators are formulated; the criterion of state's capacity to achieve an acceptable security level is established.

It is stated that at the legislative level, it is essential to harmonise the provisions on the security structure of the various security agencies; at the organizational level, it is important to unify the scenarios for joint actions, and at the structural and functional level, it is crucial to harmonise the roles and responsibilities of the security and defence sectors.

The nature of the structural and functional relationship between the functions and tasks of the Unified national system of civil protection in operating modes is defined, which characterizes the capacity of the system in the area of national security.

It is proposed to define a comprehensive task for the Unified national system of civil protection to respond to emergency and crisis situations, which is implemented by the response function.

Key words: national security, emergency and crisis situations, public administration, capacity, state of security, structural and functional relationship.

УДК 351.86:355.58
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2021.23.18>

Потеряйко С.П.

к. військ. наук, доцент,
заступник начальника
науково-організаційного відділу
Інститут державного управління
та наукових досліджень
з цивільного захисту

Постановка проблеми в загальному вигляді. Відповідно до ст. 4 Кодексу цивільного захисту України цивільний захист (далі – ЦЗ) – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навко-

лишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій (далі – НС) шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1].

Для реалізації зазначеної функції держави затверджено Концепцію розвитку сектору безпеки та оборони України, метою якої є визначення шляхів формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що дадуть змогу створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, гарантування особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини та громадянина, оперативне спільне реагування на кризові й НС. Досягнути зазначену мету передбачено шляхом, зокрема, створення ефективної системи управління сектором безпеки та оборони як цілісної функціональної системи, об'єднання оперативних спроможностей складових частин сектору безпеки та оборони для забезпечення своєчасного й адекватного реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці, постійного підтримання визначених сил безпеки і оборони в готовності до виконання завдань за призначенням [2].

Отже, нині розбудова безпекових структур шляхом удосконалення їх структурно-функціонального компонента щодо забезпечення державної безпеки є актуальним науковим завданням. Зважаючи на викладене, уважаємо, що потребує окремого наукового дослідження сутність структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) у загальній побудові сфери державної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням побудови безпекових організаційно-функціональних структур і механізмів, що забезпечують їх функціонування, приділено достатньо уваги з боку вчених, що проваджують дослідження у сферах державної безпеки загалом і ЦЗ зокрема.

А. Семенченко розробив теоретико-методологічні засади стратегічного планування у сфері державного управління національною безпекою. У межах досягнення зазначеної мети дослідження автор запропонував методику розробки комплексних механізмів антикризового стратегічного управління у сфері державного управління національною безпекою, що включає специфічну сукупність процедур і послідовність їх застосування, спрямовану на підвищення ефективності державного управління національною безпекою в кризових та НС [3, с. 4].

На думку Г. Ситника, система забезпечення національної безпеки є однією з основних складових частин структури національної безпеки, що утворює сукупність взаємопов'язаних суб'єктів забезпечення національної без-

пеки та механізмів, зокрема організаційних, правових, які забезпечують узгоджену діяльність указаних суб'єктів на основі чинного законодавства [4, с. 169].

Важливим питанням щодо побудови організаційно-функціональних структур у безпековій сфері є аналіз і врахування закордонного досвіду в зазначеній сфері. А. Рогуля узагальнив досвід побудови, функціонування та управління системами ЦЗ у забезпеченні національної безпеки країн-членів ЄС. Проведений аналіз дав змогу автору зробити висновок, що система ЦЗ відіграє все більшу роль у забезпеченні національної безпеки європейських країн і стає предметом висхідної уваги в рамках міжнародних структур європейської безпеки. Моделі ЦЗ країн ЄС різняться між собою, однак мають спільні основоположні цілі та принципи – запобігання, боротьба з наслідками та відновлення після природних і техногенних катастроф незалежно від причин їх виникнення з метою захисту невіддільних прав і свобод громадян, їхньої власності, демократичного устрою держави й ринкових засад економіки. Отже, у країнах Європи склалися досить потужні та ефективні системи ЦЗ, які спроможні забезпечити захист населення й територій своїх держав від НС різного характеру, досвід функціонування та побудови системи управління якими може бути корисним для України [5, с. 137].

Інноваційний механізм здійснення ефективної стратегії державного управління у сфері національної безпеки України запропонував С. Дмитрук. Указаний механізм, на думку вченого, зокрема, базується на процедурах аналізу спроможностей державних структур, визначення їх місця в стратегії дій уряду, реалізації урядом знань і практичних умінь щодо прийняття рішень в умовах невизначеності обставин, урахування ризиків при провадженні зазначених стратегій [6, с. 212].

Нині завдання щодо визначення спроможностей організаційно-функціональних структур сектору безпеки і оборони країни стосовно забезпечення її безпеки є вкрай важливим.

У межах виконання зазначеного наукового завдання Л. Калиненко, А. Слюсар, А. Фомін, А. Борисова обґрунтували підходи до визначення стану готовності ЦОВВ, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через МВС, до забезпечення громадської безпеки та ЦЗ на основі визначених спроможностей ЄДСЦЗ, сил ЦЗ до реагування на можливі НС з урахуванням потенційних загроз [7, с. 10].

М. Кулешов, В. Росоха на основі аналізу безпекового середовища країни відмічають,

що нині внаслідок збройних конфліктів виникають загрози національній безпеці загалом і безпеці життєдіяльності населення зокрема. Наслідки військових конфліктів, НС природного й техногенного характеру та пожеж, на думку авторів, можуть становити велику загрозу населенню, суспільству й державі, її обороноздатності та національній безпеці, призводити до значних матеріальних збитків, мати довготривалі екологічні й соціальні наслідки [8, с. 168]. Учені вважають, що сьогодні з урахуванням нових викликів і загроз законодавство загалом і Кодекс ЦЗ України зокрема потребують суттєвого доопрацювання та коригування. Особливо щодо питань, пов'язаних із функціонуванням ЄДСЦЗ в особливому періоді, визначенням пріоритетних цілей і завдань, регулюванням взаємовідносин між суб'єктами сфери ЦЗ, підвищенням рівня відповідальності керівників усіх гілок влади за виконання вимог законодавства в цій сфері, уточненням і конкретизацією ролі й місця ДСНС України в загальній структурі ЄДСЦЗ, її повноважень і функцій [8, с. 169].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, констатуємо фрагментарність і різновекторність наукових досліджень щодо розгляду проблемних питань сутності структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями ЄДСЦЗ як складової частини безпекової сфери. Тому вважаємо, що вказане наукове завдання потребує окремого наукового дослідження.

Метою статті є визначення сутності структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями ЄДСЦЗ як складової частини сфери національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети дослідження вважаємо за потрібне з'ясувати сутність основоположних визначень сфери національної безпеки, а також їх взаємозв'язок.

Аналіз положень Закону України «Про національну безпеку» щодо визначення понять «національна безпека», «воєнна безпека» та «державна безпека» засвідчив, що вони співвідносяться як загальне та часткове, а саме [9]:

– національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз;

– воєнна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз;

– державна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної ціліс-

ності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру;

– національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян;

– загрози національній безпеці України – явища, тенденції та чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів і збереження національних цінностей України.

Отже, усі зазначені визначення складників національної безпеки України тісно переплітаються між собою. Однак є певні неузгодженості, зокрема не визначено поняття «національні цінності України» й те, за якими показниками та критеріями можливо оцінювати їх збереження. Також у зазначених термінах не визначено сутність реальних і потенційних загроз, не вказано, за якими показниками та критеріями їх можливо оцінювати.

Пропонується уточнене визначення поняття «державна безпека», а саме: це стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів (далі – захищеність держави), що визначається спроможностями держави протидіяти реальним і потенційним загрозам невоєнного характеру.

Отже, показниками захищеності держави можна визначити реальні та потенційні загрози, узагальненим показником захищеності – спроможності держави протистояти реальним і потенційним загрозам, а критерієм спроможностей держави щодо досягнення прийнятного стану захищеності – умову, коли кількість реальних загроз, яким вона здатна протидіяти, перевищує кількість потенційних, що наведено в математичних залежностях (пропонується автором):

$$S_d = \frac{R_z}{P_z} \text{ (б.в.)}, \quad (1)$$

де S_d – спроможності держави протидіяти загрозам невоєнного характеру;

R_z – кількість реальних загроз невоєнного характеру (б.в.);

P_z – кількість потенційних загроз невоєнного характеру (б.в.).

При досягненні умови $S_d \geq 1$ (2) стан захищеності держави щодо протидії реальним і

потенційним загрозам (S_z) вважається прийнятним.

Розглянемо структурно-функціональну побудову системи державної безпеки загалом і ЦЗ зокрема щодо забезпечення національної безпеки за результатами аналізу наукових праць учених, які досліджували зазначену проблематику.

Г. Ситник вважає, що ключове місце в системі забезпечення національної безпеки держави належить сектору безпеки та оборони. Автор наголошує, що сектор безпеки – це взаємопов'язана сукупність збройних сил, інших утворених відповідно до чинного законодавства військових формувань, правоохоронних органів і спеціальних служб, інших сил і засобів, діяльність яких охоплена єдиною системою стратегічного планування та скоординована вищим політичним керівництвом. Принциповою особливістю управління структурами сектору безпеки є наявність політичного, адміністративного й оперативного (військового) управління структурами, силами та засобами, які входять до його складу. Належним чином скоординована діяльність сил і засобів сектору безпеки є визначальним чинником успішного виконання завдань сектору безпеки, які передбачають виявлення, прогнозування загроз і запобігання їм, застосування сили (у тому числі збройної сили) або загрози її застосування при захисті національних інтересів. Тому серед основних завдань, які покладаються на сектор безпеки, виділено такі [4, с. 172]:

- комплексний моніторинг факторів, які здійснюють вплив на національну безпеку, передусім виявлення, прогнозування й оцінка загроз і можливостей у контексті збройного захисту національних інтересів;

- належна підготовка та підтримка в готовності до застосування згідно зі штатним призначенням особового складу, озброєння, бойової та спеціальної техніки, інших сил і засобів з урахуванням ресурсів, які виділені державою на їх оновлення, модернізацію та утримання.

Автор обґрунтовано зазначає, що негативні процеси в секторі безпеки стали з очевидністю проявлятися, коли небажаного характеру набула неефективність комплексного реагування структур сектору безпеки на новий спектр загроз національній безпеці. Проявами низької ефективності, зокрема, стали неузгодженість управлінських рішень щодо подальшого розвитку структурних ланок сектору безпеки, порядку їх взаємодії, недостатність реагування на внутрішні та зовнішні загрози національним інтересам [4, с. 173].

М. Кулешов, В. Росоха стверджують, що, відповідно до світової практики, ЄДСЦЗ повинна

мати у своєму складі, зокрема, підготовлені органи управління на всіх рівнях її функціонування; сучасні засоби оповіщення та системи зв'язку; підготовлені до виконання завдань за призначенням сили та засоби ЦЗ тощо. Пріоритетними напрямками державної політики у сфері ЦЗ на найближчий час, зокрема, є вдосконалення технічних систем управління ЦЗ, підвищення готовності сил і засобів ЦЗ до ліквідації НС і терористичних проявів. Для підвищення готовності сил і засобів до дій за призначенням автори запропонували таке: переглянути й упорядкувати структуру та склад наявних сил ЦЗ відповідно до покладених на них завдань; оснастити сили ЦЗ сучасною технікою, озброєнням і запровадити передові технології ведення аварійно-рятувальних робіт, створити на базі силових структур, ДСНС України, МОЗ України ефективні комплексні системи захисту населення на випадок можливих терористичних актів шляхом формування й підготовки спеціальних підрозділів, розробити спрощений механізм залучення аварійно-рятувальних сил Міноборони, МВС, інших органів виконавчої влади в інтересах виконання завдань ЦЗ в кризових умовах [8, с. 170–172].

Погоджуємося з авторами й вважаємо, що зазначені пропозиції знаходяться в площині правового, організаційного та структурно-функціонального механізмів державного управління, зокрема щодо утворення організаційних структур сектору безпеки та оборони для виконання спільних завдань з рятування населення в кризових умовах. Потребують на законодавчому рівні узгодження положень про безпекові структури різних силових структур, на організаційному – уніфікація сценаріїв щодо спільних дій, на структурно-функціональному – узгодження функцій і завдань підрозділів сектору безпеки та оборони.

Л. Калиненко, А. Слюсар, А. Фомін, А. Борисова запропонували визначення поняття «спроможність» як здатність структурної одиниці (елементу) ЄДСЦЗ або сукупності сил і засобів ЦЗ оперативно розв'язувати завдання за призначенням (забезпечувати реалізацію визначених цілей) за певних умов обставин, ресурсного забезпечення й відповідно до встановлених стандартів [7, с. 6].

Погоджуємося з ученими й вважаємо, що сутність структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями ЄДСЦЗ характеризує спроможності зазначеної системи у сфері державної безпеки.

Проведений аналіз Положення про ЄДСЦЗ дав змогу виявити взаємозв'язок між функціями та завданнями ЄДСЦЗ за режимами її функціонування [10].

Функції запобігання й моніторингу ризику виникнення НС або кризових явищ реалізуються в режимі повсякденного функціонування ЄДСЦЗ, де виконуються такі завдання: забезпечення спостереження та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища, небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення НС; забезпечення здійснення планування заходів ЦЗ; здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів; розроблення й виконання цільових і науково-технічних програм запобігання виникненню НС; здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню НС, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил ЦЗ; забезпечення готовності органів управління та сил ЦЗ до дій за призначенням; організація підготовки керівного складу й фахівців ЦЗ, навчання населення дій у разі виникнення НС; створення й поновлення матеріальних резервів; організація та проведення моніторингу НС; підтримання в готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення НС.

Прогнозна функція та функція інформування реалізуються в режимах повсякденного функціонування й підвищеної готовності ЄДСЦЗ, де виконуються такі завдання: здійснення оповіщення органів управління та сил ЦЗ, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії в можливій зоні НС; формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обставин; посилення спостереження й контролю за довкіллям та об'єктами, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення НС; уточнення планів реагування на НС; уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення й територій від можливих НС; приведення в готовність наявних сил і засобів ЦЗ, залучення в разі потреби додаткових сил і засобів.

Діяльна, прогнозна, контрольна функції та функція інформування реалізуються в режимах НС та НСт ЄДСЦЗ, де виконуються такі завдання: здійснення оповіщення органів управління й сил ЦЗ, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації; призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС; визначення зони НС; здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення НС і масштабів можливих наслідків; організація робіт з локалізації й ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів; організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення; організація та здійснення евакуаційних заходів; організація

і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного й медичного захисту населення й територій від наслідків НС; здійснення безперервного контролю за розвитком НС та обставинами на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях; інформування органів управління ЦЗ та населення про розвиток НС і заходи, що здійснюються.

Уважаємо, що в режимах НС та НСт у Положенні про ЄДСЦЗ не враховано комплексне завдання щодо реагування на НС або кризові явища, під час виконання якого здійснюється низка часткових завдань: переміщення оперативних груп і сил ЦЗ в район виникнення НС або кризової ситуації та уточнення порядку й способів дій щодо припинення небезпечних чинників, їх ліквідації вже на початковій стадії виникнення, рятування й евакуації населення з небезпечної зони. Узагальнюючи таке завдання, його можна віднести до *функції реагування*, що, на нашу думку, є основною для ЄДСЦЗ в кризових умовах.

Висновки. Мету статті щодо визначення сутності структурно-функціонального зв'язку між функціями й завданнями ЄДСЦЗ як складової частини сфери національної безпеки України досягнуто, отримано такі результати:

1. Проведено аналіз попередніх наукових досліджень щодо побудови безпекових організаційно-функціональних структур і механізмів, що забезпечують їх функціонування. Визначено, що наявні фрагментарність і різновекторність наукових досліджень щодо розгляду проблемних питань сутності структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями ЄДСЦЗ як складової частини безпекової сфери.

2. Запропоновано уточнене визначення поняття «державна безпека», а саме: це *стан захищеності* державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів, що визначається спроможностями держави протидіяти *реальним і потенційним загрозам невоєнного характеру*.

3. Визначено показники захищеності держави – реальні та потенційні загрози, узагальнений показник захищеності – спроможності держави протистояти реальним і потенційним загрозам, критерій спроможностей держави щодо досягнення прийнятного стану захищеності – умова, коли кількість реальних загроз, яким вона здатна протидіяти, перевищує кількість потенційних. Сформульовано авторські математичні залежності визначення показників захищеності держави та критерій її спроможностей щодо досягнення прийнятного стану захищеності.

4. Розглянуто узагальнену структурно-функціональну побудову системи державної безпеки загалом і ЦЗ зокрема. Установлено, що потребують на законодавчому рівні узгодження положень про безпекові структури різних силових структур, на організаційному – уніфікація сценаріїв щодо спільних дій, на структурно-функціональному – узгодження функцій і завдань підрозділів сектору безпеки та оборони.

5. Визначено сутність структурно-функціонального зв'язку між функціями та завданнями ЄДСЦЗ, що характеризує спроможності зазначеної системи у сфері державної безпеки. Виявлено взаємозв'язок між функціями та завданнями ЄДСЦЗ за режимами її функціонування, зокрема сформульовано функції запобігання та моніторингу, що реалізуються в повсякденному режимі функціонування ЄДСЦЗ, прогнозу функцію та функцію інформування – у режимах повсякденного функціонування й підвищеної готовності ЄДСЦЗ, діяльнісну, прогнозу, контрольну функції та функцію інформування – у режимах НС та НСт ЄДСЦЗ.

6. Запропоновано визначити комплексне завдання ЄДСЦЗ щодо реагування на НС і кризові явища, що реалізується функцією реагування.

Подальший напрям наукових досліджень з вищерозглянутої проблематики вбачається у визначенні спроможностей ЄДСЦЗ у сфері державної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 17.05.2021).
2. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016

№ 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Семенченко А.І. Стратегічне планування у сфері державного управління національною безпекою : автореф. дис. ... докт. наук держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління» / Націон. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2008. 32 с.

4. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник / НАДУ. Київ, 2012. 544 с.

5. Рогуля А. Європейський досвід функціонування системи цивільного захисту населення у забезпеченні національної безпеки. *Ефективність держ. упр.* : збірник наук. праць. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 45. С. 130–138.

6. Дмитрук С.Ф. Механізми стратегування державного управління у сфері національної безпеки : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.05. «Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку». Київ : МАУП, 2020. 228 с.

7. Спроможності у сфері цивільного захисту / Л.В. Калиненко, А.А. Слюсар, А.І. Фомін, А.С. Борисова. *Науковий вісник: Цивільний захист та пожежна безпека* : наук. журн. Київ, 2020. № 1 (9). С. 4–13.

8. Кулешов М.М., Росоха В.О. Сучасні виклики для державної політики у сфері цивільного захисту в Україні. *Вісник Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Серія «Державне управління»* : збірник наук. праць. Харків : НУЦЗУ, 2014. Вип. 2. С. 167–175.

9. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 17.05.2021).

10. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.05.2021).